

„Ama scientiam Scripturarum”

Szent Jeromos

halálának 1600. évfordulója alkalmából rendezett konferencia
2020. szeptember 30. – október 1.

Meghívó

A PPKE Hittudományi Kar,
a PPKE BTK Klasszika Filológia Tanszék,
a Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat
és a Váci Egyházmegyei Könyvtár
tisztelettel meghívják az

„*Ama scientiam Scripturarum*”

című,

Szent Jeromos

halálának 1600. évfordulója alkalmából rendezett konferenciára,
amelynek helyszíne és ideje:

Pázmány Péter Katolikus Egyetem

Hittudományi Kar,

IV. emelet, VII. (402) terem

(1053 Budapest, Veres Pálné utca 24.)

2020. szeptember 30. – október 1.

A konferencia online módon, interaktív formában lesz lebonyolítva. A részvételhez szükséges regisztráció a PPKE HTK honlapján érhető el:

<https://htk.ppke.hu/ujdonsagok>.

Kérjük a Tisztelt érdeklődőket, hogy 2020. szeptember 28-ig regisztráljanak a megadott honlapon.

(A borítón: Francesco Bassano, Szent Jeromos)

Program

Szeptember 30. (szerda)

10.00: KÖSZÖNTŐ ÉS MEGNYITÓ

S.E.R. SZÉKELY János püspök (Szombathelyi Egyházmegye), PUSKÁS Attila PPKE HTK dékánja

I. SZEKCIÓ: SZENT JEROMOS A BIBLIA TUDÓSA ÉS FORDÍTÓJA

Elnök: KOCSIS Imre (PPKE HTK)

10.10: MARTOS Levente Balázs (PPKE HTK és BJHF): *Szent Jeromos, a biblikus egyházdoktor – hagiográfiai és életrajzi adalékok*

10.30: GÁNICZ Endre (SZAGKHF): *Szent Jeromos és a kánon*

10.50: BENYIK György (GFE HTK): *A Vulgata kialakulása*

11.10: OLÁH Zoltán (Gyulafehérvár, Hittudományi Főiskola): *Izajás értelmezése Szent Jeromos leveleiben és a róla írt kommentárában*

11.30: *Kérdések, hozzászólások az I. szekcióhoz*

11.40 – 13.30 Ebéd

II. SZEKCIÓ: SZENT JEROMOS A BIBLIA ÉRTELMEZŐJE

Elnök: MARTOS Levente Balázs (PPKE HTK és BJHF)

13.30: SZATMÁRI Györgyi (SSZHF): *Kezdetek Jeromos két zsoltárbomliája*

13.50: RACS Csaba (EGHF): *Szent Jeromos Ezekiel kommentárja – Különös kitekintéssel Ezekiel könyve élettel kapcsolatos üdvösséghirdető igéire*

14.10: NYÚL Viktor (PPHF): *Szent Jeromos Péter-ábrázolása a Máté-evangéliumhoz fűzött kommentárja alapján*

14.30: KOCSIS Imre (PPKE HTK): *A Filemonnak és a Galatáknak írt levél Szent Jeromos értelmezésében*

14.50: *Kérdések, hozzászólások az II. szekcióhoz*

15.10: *Kávészünet*

III. SZEKCIÓ: SZENT JEROMOS MUNKÁSSÁGÁNAK UTÓÉLETE ÉS HATÁSTÖRTÉNETE

Elnök: BENYIK György (GFE HTK)

15.40: S.E.R. SZÉKELY János püspök (Szombathelyi Egyházmegye): *Káldi György, Szent Jeromos bibliafordításának kiváló magyar tolmácsolója*

16.00: BÁCSKAI Károly (EHE): *Luther latin Bibliája*

16.20: PECSUK Ottó (KRE HTK): *„Ha a szükség úgy hozza, örömet élünk vele” - A Vulgata editio szerepe a Vizsolyi Bibliában*

16.40: TARJÁNYI Béla (professor emeritus, Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat): *A Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat harminc éve*

17.00: *Kérdések, hozzászólások a III. szekcióhoz*

17.10: A biblikus nap zárása: KOCSIS Imre

Október 1. (csütörtök)

9.30: A II. napot megnyitja: FODOR György PPKE BTK dékánja

IV. SZEKCIÓ

Elnök: KRÁNITZ Mihály (PPKE HTK)

9.40: SZUROMI Szabolcs Anzelm (PPKE HTK, JÁK): *Sztf. Jeromos ekkleziológiai írásai és egyházfegyelmi hatásuk*

10.00: S.E.R VARGA Lajos segédpüspök (Váci Egyházmegye, OKGYK): *Szent Jeromos ikonográfiája egy váci elefántcsont relief alapján*

10.20: SOMOS Róbert (PE BTK): *Jeromos Zsoltár-értelmezései és az órigenészi hagyomány*

10.40: BOROS István (VEK): *Adalékok Szent Jeromos teológiájához*

11.20: *Kérdések, hozzászólások a IV. szekcióhoz*

Ebéd

V. SZEKCIÓ

Elnök: SZUROMI Szabolcs Anzelm (PPKE HTK, JÁK)

13.20: KRÁNITZ Mihály (PPKE HTK): *Szentírás mint az evangelizáció eszköze Órigenész és Szent Jeromos egyházi íróknál*

13.40: ADAMIK Tamás (professor emeritus, ELTE BTK): *Szent Jeromos Petrus Abaelardus Historia calamitatum című művében*

14.00: PERENDY László (PPKE HTK): *Jeromos Máté-kommentárjának forrásai. Kétfelék és bizonyosságok*

14.20: PATAKI Elvira (PPKE BTK): *„Formicarum illarum sollicitudinem desiderare.” Etológia és etika a Vita Malchiban*

14.40: *Kérdések, hozzászólások a V. szekcióhoz*

15.00: *Kávészünet*

VI. SZEKCIÓ

Elnök: S.E.R. VARGA Lajos segédpüspök (Váci Egyházmegye, OKGYK)

15.30: TAKÁCS László (PPKE BTK): *Szent Jeromos: ellenfelek és ellenségek*

15.50: KORONDI Ágnes (OSZK): *Szent Jeromos alakja a középkori magyarországi liturgikus szövegekben*

16.10: FENYVES Krisztián (PPKE HTK): *A vir trilinguis és a Veritas Hebraica*

16.30: *Kérdések, hozzászólások a V. szekcióhoz*

16.40: Zárszó: KUMINETZ Géza PPKE rektora

Rezümék

Adamik Tamás

(professzor emeritus, ELTE)

Szent Jeromos Petrus Abaelardus *Historia calamitatum* című művében

Petrus Abaelardus *Historia calamitatum* (Szerencsétlenségeinek története) című önéletrajzi írásában gyakran emlegeti az egyházatyákat; például Órigenészt, Athanaszioszt, Szent Ágostont, Szent Jeromost és másokat. Közülük azonban legtöbbször Szent Jeromosra hivatkozik, és sokat idéz tőle. Előadásomban bemutatom ezeket a hivatkozásokat megidézéseket, és belső érvek alapján megkísérlek válaszolni arra a kérdésre, miért éppen Szent Jeromostól idéz a legtöbbet.

BÁCSKAI KÁROLY

(Evangélikus Hittudományi Egyetem, Budapest)

Luther latin Bibliája

Luther Márton német nyelvű bibliafordítása széles körben ismeretes. Kevesebben tudják azonban, hogy Luther nemcsak német Újszövetség-, majd munkatársaival együtt Ószövetségfordítást készített, de a Vulgata alapján egy latin bibliafordítást is megkísérelt. A marburgi (Németország) Philipps Egyetem egyháztörténeti kutatócsoportjának tagjait elgondolkodtatta, vajon mi vette rá arra Luthert, hogy mintegy megcáfolva addigi, a Bibliát a széles néprétegek kezébe adni kívánó munkásságát, egy, csak az iskolázottak szűk körének érthető fordítást készítsen. Egyáltalán, mi végre ültette át Luther ismét latin nyelvre a Bibliát, amikor régóta létezett már az általa is olvasott, keresztény nemzedékek nevelőjeként szolgáló Vulgata? A nézete szerint a Vulgatában ragadt szövegi tévedéseket szerette volna kijavítani? Filológiai megfontolások vezették, amelyek esetenként háttérbe szorították benne a teológust? A héber és a görög nyelv mind mélyebb ismerete lassan eltávolította őt a latin szövegváltozattól és nem törekedett többé az ókori szövegek harmonizálására? Kérdések, amelyek az újkor hajnalán nemcsak a „Wittenbergi Zsoltárok”, hanem a „Wittenberi Vulgata” megjelenéséhez is vezettek. A német kutatók ajkbiggyesztve állapítják meg ugyanakkor, hogy Luther latin Bibliája, az általuk használt kifejezéssel élve, nem aratott kasszasikert. Voltaképpen maga Luther sem szánta azt másnak, mint teológiai hallgatók és igehirdetők számára a Vulgátát kiegészítő segédletnek. Minden ellentétes vélemény dacára, Luther valójában soha nem tudott – és talán nem is akart – a gyökerektől és a hagyományoktól elszakadni. Míg a humanista Erasmus a Vulgátát egy határozott mozdulattal le akarta söpörni az asztalról, Luther óvatosan bánt a latin Szentírással. A teológiai megfontolásokat illetően mindenképpen.

BENYIK GYÖRGY
(Gál Ferenc Egyetem, Szeged)
A Vulgata kialakulása

Bár a latin Biblia kapcsán mindenkinek Jeromos (347-419/420) neve és a Vulgata Biblia jut eszébe. Azonban a latin kereszténység számára a legkorábbi latin bibliai fordításokat nem ő készítette, hanem a Régi Latin fordítások, Itala és Afra szövegei ismeretlen latin fordítói legalább egy évszázaddal megelőzték Jeromos tevékenységét. Ezek a szent szövegek a Lxx-ből, vagy ismeretlen görög kódexekből készültek, a többnyire alsóbb néposztályhoz tartozó latin keresztének számára, akik Afrikában, Itáliába, Galliában használták azokat.

A Niceai zsinat (325) után világossá vált, hogy mennyire fontos, az olyan egységes latin bibliai szövegek elterjesztése nyugaton is, amely biztos hivatkozási alap lesz a teológiai viták számára. Ezt a feladatot keleten Origenész (184 – c. 253) a Hexaplájával igyekezett megteremteni. Nyugaton I. Damasus pápa (c. 305 – 384) tartotta fontosnak a latin kereszténység számára is az egységes szöveg megteremtését. Ebben kitűnő segítőre talált a szíriai és palesztinai kereszténységet is megjárta Jeromosban, aki egyébként a Niceai zsinat szilárd védelmezője volt, és a zsinat keleti támadóit és eretnekségeit is jól ismerte. Ezért Jeromos az evangéliumi szövegek recenzióját Rómában (384) kezdte a latin újszövetség javítását. Amikor pedig Rómát elhagyni kényszerült az ellene fordult közhangulat miatt, a Betlehemi kolostorban kezdett fordító programjába hamarosan az Ószövetség héber szövegekhez és kánonjához tért vissza, időnként arám Targumokat is használva, hogy minden nyelv szülőanyjából a héberből fordítsa latinra az ószövetség könyveit.

Bonifacius Fischer (1915-1997) az általa alapított és vezetett Vetus Latina Intézet (1951-) segítségével kimutatta, hogy a Vulgata nem minden szövegét fordította Jeromos. Sőt csak a Kr.u. a 7. századtól kezdik minden Latin biblia szöveg fordítójának tekinteni őt, mint a Vulgata atyját. Azonban Jeromos még az evangéliumok kommentálásakor sem használja következetesen saját recenzióját. Sőt bár az Origenész vitában barátjával Rufinussal (344/5–411) ellentétben szembefordult korábban rajongva szeretett mesterével, a Máté evangéliuma és pl. Efezusi levél kommentálásakor, melyeket jórészt Betlehemben végezett, oldalakat másol át Origenész műveiből és vegyesen használta a Régi Latin szövegeket és saját recenzióját. Mindez a nyelvi következetlenség azt eredményezte, hogy a Vulgata latin fordítás kódexeiben sokáig vegyesen használták a régi latin szövegeket, amelyek a Lxx hagyományát vitték tovább és Jeromos által fordított héber alapú latin szövegeket. Ez az elegy másként állt össze Hispániában, Itáliában és Galliában, sőt Germániában is. Ezért a Tridenti zsinat (1542-1545) a Jeromos fordításához legközelebb álló szövegváltozat a Beda Venerabilis (672/3-735) által készített Codex Amiatinus (700k) néven ismert kódexre alapozva deklarálta hivatalos katolikus latin fordításnak a Vulgata szövegét, amelyet azonnal, több hullámban javítani kezdtek.

BOROS ISTVÁN
(Váci Egyházmegyei Könyvtár)
Adalék Szent Jeromos „teológiájához”

Mind a kortársak, mind a későbbi korok keresztényei Jeromosban az askéta remetét, a Szentírás fordítóját és magyarázóját tisztelték. S véletlenül sem tekintették a hit teoretikus kifejtőjének vagy teológusnak, mint Nazianzoszi Szent Gergelyt. A címben szereplő, idézőjelbe tett teológiát nem a mai értelenbe vesszük, hanem az ókori jelentésében. A kinyilatkoztatás értelmezése és a keresztény hit kifejtése három megközelítésben történt: az oikónómia (üdv történet), a teológia (szentháromságtan, ma dogmatikát mondanánk) és a szentírásmagyarázat (kommentárok, biblikus

teológia). Előadásunk Jeromos nem mint egzegétát, filológust és fordítót közelítjük meg, hanem mint „teológust”: szentháromságtani fogalmait tárgyaljuk a 15. levele alapján, kijelölve dogmatörténeti helyét a 4. század második felének szentháromságtani vitáiban.

FENYVES KRISZTIÁN
(Pázmány Péter Katolikus Egyetem HTK)

A vir trilinguis és a Veritas Hebraica

Szent Jeromos életének és munkásságának középpontjába helyezte Isten szavát, kinyilatkoztatott akaratát (tóra), melyet a Krisztusban elérkezett teljességben szemlélt; exegetikai szempontból kiemelkedő egyházatya, akinek biblikus tanulmányaira, fordításaira és szövegmagyarázataira hatással voltak filológiai meglátásai, az órigenista vita, illetve az apologetikus szándék. Izajás könyvéhez írt 18 kötetes szövegmagyarázata életművének legterjedelmesebb kommentára, melyben görög (Caesareai Euszebiosz, Órigenész, Didümosz, Apollinarisz) és latin (Poetovioi Victorinus) egyházatyák műveit is forrásul használta. Ezen kommentárából kiindulva – Thomas P. Scheck tanulmányának eredményeit felhasználva – áttekinthetjük a szent szerző „Veritas Graeca”-hoz és a „Veritas Hebraica”-hoz való viszonyulását, a Septuaginta abszolút apostoli tekintélyének megkérdőjelezését, mely Szent Ágostonnal történő levélváltásainak is fő témája (a kommentár megírásának idejében), illetve szentíráseértelmezésének újdonságát. Ezen áttekintés után a Héber kérdések művében lefektetett érvek és az elemzett kommentárban, illetve a Vulgátában megjelenő fordítás filológiai különbségeinek és teológiai hangsúlyeltolódásának bemutatása (a negyedik Ebed-JHWH dalt alapul véve) segíthet az egyházatya exegetika, valamint a latin Biblia szövegkritikai hatásának a „Veritas Hebraica” fényében való újraértékelésében.

GÁNICZ ENDRE
(Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola, Nyíregyháza)
Szent Jeromos és a kánon

A kánon kialakulásában sajátos szerepet tölt be Szent Jeromos munkássága, aki az Ószövetséggel kapcsolatban kizárólag a palesztinai kánont, azaz a héber Szentírás iratait fogadta el (Hebraica Veritas), míg a Szeptuagintában található deuterokanonikus iratokat nem tekintette az ószövetségi Szentírás részének. Ebből a szempontból visszafogó jellegűnek nevezhetjük a hozzáállását. Az újszövetségi Szentírás iratait illetően viszont párhuzamba állíthatjuk Szent Atanázsal, s ezt figyelembe véve inkább előremutató jelleggel bír a működése. Ennek a kettősségnek a hátterében valószínűleg sajátos életútja és ebből fakadó látásmódja áll.

KOCSIS IMRE
(Pázmány Péter Katolikus Egyetem HTK)
A Filemonnak és a Galatáknak írt levél Szent Jeromos értelmzésében

Szent Jeromos nevét hallva bizonyára elsősorban a fordítói tevékenysége jut eszünkbe, ám fontos tudatosítani, hogy az egyházatya több szentírási könyv magyarázatával is gazdagította a keresztény irodalmat. Érdekes, hogy a magyarázatok többsége ószövetségi könyvekkel kapcsolatos. Az Újszövetséget illetően Máté evangéliumához és négy páli levélhez (Filem, Gal, Ef, Tit) írt kommentárt, valamint átdolgozta Pettaui Victorinus Jelenések könyvéhez írt kommentárját. Előadásomban a Filemon- és a Galata-levélhez készített kommentárookra összpontosítok, amelyek, a másik két páli levél (Ef, Tit) magyarázataihoz hasonlóan, 387–

390 között készültek. A Filemonnak írt levelet illetően Jeromos szembeszáll azokkal, akik kétségbe vonták, hogy az irat tényleg Páltól származna, és hogy az iratnak bármiféle építő jellegű üzenete lenne. A Galatáknak írt levelet kommentálva az egyházatya a levél fő témáit (törvény tettei, hit, megigazulás) fejtegeti, s egyúttal többször aktualizálja azokat a megjegyzéseket, amelyeket Pál az iratban megfogalmaz. Külön figyelmet érdemel a Péterrel való konfliktusról szóló szakasz (Gal 2,11-14) értelmezése, amelyben Jeromos – a keleti hagyományt követve – látszatvitaként fogja fel az esetet. Ezzel az értelmezéssel szemben egyébként Szent Ágoston határozottan felemeli szavát.

KORONDI ÁGNES
(OSZK)

Szent Jeromos alakja a középkori magyarországi liturgikus szövegekben

Több konferenciaelőadásban és tanulmányban foglalkoztam már Szent Jeromos tiszteletének emlékeivel, illetve műveinek recepciójával a késő középkori magyarországi magyar nyelvű kolostori irodalomban. Jelen előadásban a szent hazai liturgikus tiszteletének késő középkori szöveges forrásait vetem össze a latin és főként a magyar nyelvű prédikációk, legendák és az egyházatya műveiből vett citátumok vizsgálatának eredményeivel rávilágítva arra, hogy a liturgikus szövegek hogyan népszerűsítették a szent élettörténetének egyes – esetenként regionálisan fontos – elemeit.

KRÁNITZ MIHÁLY
(Pázmány Péter Katolikus Egyetem HTK)

Szentírás mint az evangelizáció eszköze Órigenész és Szent Jeromos egyházi íróknál

Az egyház történetében és a hit terjesztésében is meghatározó szerepet játszik a kinyilatkoztatás lejegyzése, annak írott változata. Már a választott nép fontosnak tartotta az „Írások” őrzését, és nemzedékről nemzedékre való továbbadását. Az Újszövetség, mely a Jézus-eseményben a megváltás kiemelt beteljesülését látta, az ószövetségi írásokra hivatkozva igazolta, hogy valóban Jézus a Messiás.

A nagy missziós parancs értelmében (Mt 28,19–20) hirdetni és tanítani kell az emberiség érdekében végbement újdonságot. Ennek értelmében az apostolok és az egyházi írók az ószövetségi jövendölések beteljesedéseként értelmezték Istennek Fiában, Jézus Krisztusban megvalósult tervét. Mindehhez szükség volt a szent iratok ismeretére, melyből kiindulva érveltek Jézus Krisztus istenfiúsága mellett.

A szent szövegek felkutatásában, görög, illetve latin nyelvre átültetésében kiemelkedő szerepet játszott – mások mellett – Szent Jeromos egyházatya és Órigenész egyházi író. Mindketten Isten igéjének szenvedélyes szeretetével tűntek ki kortársaik közül, az egyház iránt érzett szeretetükből pedig készek voltak a „kortárs nyelvre”, egyikük esetében a görögre, másikuk esetében pedig a latinra lefordítani az immár teljes Bibliát, az Ó- és az Újszövetség könyveit. Ezzel új lendületet adtak annak a missziónak, amely Isten igéjének a mindenkor megismerésében és továbbadásában áll.

Mind Szent Jeromos, mind Órigenész egyszerre ad példát korunknak is az alapos és beható nyelvtani, kulturális és szövegváltozati ismeretekre, és arra a misszióra, melyet az egyház minden korban a szent iratok közvetítésével az egyház igehirdetésében, szentségi életében és a kultúrában egyaránt betölt.

MARTOS LEVENTE BALÁZS
(Pázmány Péter Katolikus Egyetem HTK)
Szent Jeromos, a biblikus egyházdoktor – hagiográfiai és életrajzi adalékok

A Katolikus Egyház „legnagyobb tanítójaként” tartja számon Szent Jeromost, akit Isten a Szentírás jobb megértésére ajándékozott neki (XV. Benedek, *Spiritus Paraclitus*, 1.). Bevezető jellegű előadásomban igyekszem feltárni, hogyan illeszkedik Jeromos életrajzába a Szentírással való foglalatosskodás, illetve milyen képet nyújt a biblikus tudományról, ha őt tekinti legnagyobb doktorának. Elsősorban Szent Jeromos leveleire, XV. Benedek idézett enciklikájára, illetve a Jeromosról és az oroszlánról szóló közismert legendára támaszkodom.

NYÚL VIKTOR
(Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola)
Szent Jeromos Péter-ábrázolása a Máté-evangéliumhoz fűzött kommentárja alapján

Szent Jeromos és Szent Damasus pápa baráti kapcsolatban álltak egymással. A szent pápa bízta meg titkárát: Jeromost a Biblia új, latin fordításának az elkészítésével, amely során megszületett a Vulgata. Jeromos számára, akit annak idején Szent Liberius pápa keresztelt meg, fontos volt tehát Péter utódának a személye és a szerepe. Minden bizonnyal ez abból is származott, hogy az evangéliumok tanulmányozása során Péter apostol alakja és jelentősége is egyre jobban körvonalazódott a jeles egyháztanító számára.

Ennek fényében ebben a tanulmányban (előadásban) Szent Jeromosnak a Máté – evangéliumban kifejtett magyarázatait kívánjuk összefoglalni Péter apostol kapcsán az egyes péteri perikópák alapján (Mt 4,18-22; 10,1-4; 14,22-33; 16,13-20; 16,21-23; 17,1-8; 17,24-27; 26,30-35; 26,36-46). A fő kérdés, amire keressük a választ: hogyan ábrázolja és hogyan értelmezi Péter alakját a szent egzegéta?

OLÁH ZOLTÁN
(Gyulafehérvári Római Katolikus Hittudományi Főiskola)
Izajás értelmezése Szent Jeromos leveleiben és a róla írt kommentárában

Kortársai gyakran fordultak szent Jeromoshoz fontos bibliai kérdésekkel. Ezekre általában levél formájában válaszolt, amelyek közvetve, vagy közvetlenül érintik Izajás próféta könyvét is. Előadásom arra összpontosít, hogy milyen fejlődés figyelhető meg a levelekben adott magyarázatok és az Izajáshoz írt kommentár között. Néhány ilyen magyarázat között akár több évtized is eltelt. Izajáshoz írt kommentárát általában 408–410 időszakra szokás datálni. A 381-ben keletkezett, Damasus pápához címzett levelében részletesen értelmezi pl. Iz 6. fejezetét. A csaknem három évtizeddel később kiadott Izajáshoz írt kommentárában vannak-e új és az előbbtől eltérő szempontok ill. felismerések? Ha igen, mivel magyarázhatóak az eltérések, illetve minek köszönhetőek az új szempontok?

PATAKI ELVIRA

(Pázmány Péter Katolikus Egyetem BTK)

„Formicarum illarum sollicitudinem desiderare.” Etológia és etika a Vita Malchiban

A Szt. Jeromos betlehemi tartózkodása idején, 390 körül keletkezett Vita Malchi monachi captivi a latin nyelvű hagiográfia egyik legkorábbi alkotása, amelynek szerzője a keresztény erkölcsi tanítás megfogalmazásakor köztudottan klasszikus irodalmi előképekre is visszatekint. A szír Malchus fiatalon kötelezi el magát a szerzetesi hivatás iránt, amellyel azonban külső okokból szakítani kénytelen, s amelyhez csupán regénybe illő fordulatok, illetve hosszas lelki vívódás után talál vissza. Döntésében sajátos természetes jelenség, a hangyák buzgóságának látványa, illetve a látvány által felidézett ószövetségi hely motiválja, amelynek háttérében a kutatás, joggal, Vergilius-allúziót is sejt (Vita Malchi c. 7.). Az előadás a hős eszmélését elősegítő exemplum néhány kevésbé ismert klasszikus előképére és görög patrisztikus párhuzamára kíván rámutatni.

PECSUK OTTÓ

(Károli Gáspár Református Egyetem)

„Ha a szükség úgy hozza, örömet élünk vele” - A Vulgata editio szerepe a Vizsolyi Bibliában

Károli Gáspár és munkatársainak fordítása az első teljes magyar nyelvű bibliafordítás abban az időszakban készült, amelyben a reformációt és a trienti zsinatot követően megélné a latin nyelvű bibliafordítások és szövegkiadások körüli egyházi és tudományos eszmecsere. Ebben fontos szerepet játszott a Vulgata hermeneutikai megítélése és normatív szöveggé való elismerése. Ebben a diskurzusban fontos hang az 1590-es Károli-fordítás, amely bár azzal az igénnyel készült, hogy az eredeti szövegek magyar fordítását adja, a Vulgatahoz ezer szállal kapcsolódik. Előadásomban az ún. előljáró beszédet, a bibliakiadás szerkezetét és egyes fordítói megoldásait vizsgálom ebből a szempontból.

PERENDY LÁSZLÓ

(Pázmány Péter Katolikus Egyetem HTK)

Jeromos Máté-kommentárjának forrásai. Kételyek és bizonyosságok

„Legisse me fateor ante annos plurimos in Matheum Origenis uiginti quinque uolumina et totidem eius omelias commaticumque interpretationis genus, et Theophili Antiochenae urbis episcopi commentarios, Hippolyti quoque martyris et Theodori Heracleotae Apollinarisque Laodicensi ac Didimi Alexandrini et Latinorum Hilarii, Victorini, Fortunatiani opuscula...” (Praefatio, 91–98.)

A négy könyvből álló kommentár 398 márciusában, mindössze két hét alatt íródott, mégpedig Cremonai Eusebius kérésére. Barátjának közeli hajóútja miatt kellett sietnie a munkával. Órigenész vonatkozásában J. N. D. Kelly kételkedve fogadja az „ante annos plurimos” kifejezést, mivel az ő műveiből olyan sok mindent gyűjtött ki Jeromos, hogy nyilvánvalónak tűnik: ezek a művek a rohammunka során a keze ügyében voltak. Még különösebb jelenség, hogy noha számos szövegrész esetében átveszi a nagy Alexandriai allegorikus értelmezési kísérleteit, ugyanebben a műben többször is támadást indít a neki tulajdonított nézetek ellen. Az általa említett egyéb források hatása már jóval kevésbé világos. Talán legrejtélyesebb közülük a Theophilosznak tulajdonított evangélium-kommentár. Erről Jeromos említést tesz a *De viris illustribus* 25. fejezetében és az *Algasiának írt levélben* is. A levélben ezt írja

Antiokhia püspökéről: „quattuor evangelistarum in unum opus dicta conpingens ingenii sui nobis monumenta dimisit...” Előadásomban arra keresem a választ, hogy Theophilosz forrásként említett kommentárjai valójában milyen evangéliumhoz íródhattak és Jeromos hogyan használhatta fel őket.

RACS CSABA
(Egri Hittudományi Főiskola)
Szent Jeromos Ezekiel kommentárja

Különös kitekintéssel Ezekiel könyve étellel kapcsolatos üdvösség hirdető ígéire

Szent Jeromos Kr. u. 410 és 414 között írta meg Ezekiel könyvéhezhez fűzött 14 kötetes kommentárát. Terjedelmét tekintve művei között, az Izajás könyvéhez írt kommentára után a második, bár megírása jóval több időt vett igénybe. Ez utóbbi jellemzőt talán a népvándorlás által okozott sajátos történelmi helyzet indokolhatja.

A tanulmány és a hozzá kapcsolódó előadás egyik célja Szent Jeromos Ezekiel könyvéhez írt kommentárjának, a hazai biblikus tudományos életben hiánypótló, bemutatása. A másik cél Szent Jeromos Ezekiel kommentára keletkezése hátterének és a kommentár jellegének, filológiai és intertextuális értékének bemutatása; illetve, ezzel összefüggésben a vonatkozó biblikus érdeklődésre is számot tartó, egyébként szűk terjedelmű és kevésbé közismert, szakirodalom ismertetése.

A fenti kettős cél megvalósítását és illusztrálását segítő vizsgáljuk Ezekiel könyve azon üdvösség hirdető ígéit, melyek, meghatározott antropológiai fogalmak („élni”/„élet”/„élőlény”; „lélek” ; „szellem”; „szív”; „hús”) jelenléte révén, az „élet” ószövetségi fogalmát bontják ki Ezekiel könyve sajátos teológiai, illetve Izraelnek a babiloni fogságban való tovább élését lehetővé tevő, kifejezetten nemzeti szempontjai alapján: Ez 18. fejezet; 33,1-20; 37,1-14; 36,16-38; 47,1-12. Ezen szakaszok a keresztény hagyományban jelentős hatástörténettel, és egyben alapozó erővel, bírnak (lásd a jánosi hagyománnyal, János evangéliummal és a Jelenések könyvével való kapcsolat), mely legfontosabb elemei: egyéni felelősség; az egyén belső, kegyelmen alapuló megújulása; feltámadás (!); Eucharisztia.

Az „élettel” összefüggő meghatározott szakaszok vizsgálata rámutat arra, hogy Szent Jeromos szellemi tevékenysége, hogyan járul hozzá a fenti szentírási szakaszok, illetve az általuk előtérbe állított hitbeli, teológiai tanításhoz, annak általunk ismert jelenlegi megjelenési formájához. A jelen munka fő értékét az adja, hogy a katolikus szentírástudomány, ha nem is hagyta teljesen figyelmen kívül, de általában kevés figyelmet fordított az egyes szentírási szakaszok ókeresztény hagyományban megjelenő értelmezésére.

SOMOS RÓBERT
(Pécsi Tudományegyetem)
Jeromos Zsoltár-értelmezései és az órigenészi hagyomány

Előadásomban Szent Jeromos két olyan rövid terjedelmű munkájával foglalkozom, amelynek az életműhöz való tartozásáról a régebbi hagyomány még nem tudott, és amelynek szerzőségével kapcsolatban később is kételyek merültek fel. Az egyik az *Excerpta de psalterio*, a másik *Tractatus sive Homiliae in Psalmos*. Mindkét szöveget Germain Morin belga bencés tudós találta meg és publikálta a XIX. század végén, és a Jeromos szerzőségét bizonyító érveit egészen a nyolcvanas évekig nem vitatták, ám egy 1980-ban megjelent könyvében Vittorio Peri a *Tractatus* Jeromos által készített Órigenész-fordításnak ítélte. Elgondolását elfogadták először, Pierre Jay azonban egy 1988-as tanulmányában megcáfolta ezt a tézist, és ezt a cáfolatot ma már mindenki elfogadja. Így aztán a jelenleg bevett felfogás

szerint a *Tractatus sive Homiliae in Psalmos* Jeromos saját munkája, amely azonban tartalmát tekintve döntő mértékben adósa Órigenész Zsoltár-értelmezéseinek.

Két tézist állítok fel, és igyekszem ezeket igazolni.

1. A Zsoltár-értelmezések terén kerül Jeromos a legközelebb Órigenészhez.

Jeromosnak az idők során egyre fokozódó igénye a hiteles szöveg megtalálására és egyre mélyülő filológiai tudása a *hebraica veritas* eszméjéhez vezetett. Ebben a törekvésében Órigenésznek a zsoltárokkal kapcsolatos munkásságát példátlanul fontosnak érezhette. Ezért követte homíliáiban is Órigenszt.

2. Az *Excerpta de Psalterio* nem érti meg Órigenésznek az eredeti műhöz kapcsolódó célját.

Jeromos szándéka szerint fordítja és kiegészíti Órigenész Zsoltár-magyarázatait, amelyeket az *Enchiridion* címmel látott el a görög teológus. Általában ezt az elveszett munkát – részben Jeromos sugallatára – önálló műfaji besorolással rendelkező filológiai-exegetikai *excerptum*nak, *szkholion*nak tekintik. Érvek szólnak azonban amellet a hipotézis mellett, hogy ez a munka eredetileg egy morálteológiai célzatú magyarázatfüzér lehetett.

SZATMÁRI GYÖRGYI
(Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola)

Kezdetek **Jeromos két zsoltárhomíliája**

Több okból választottam előadásomnak a *Kezdetek* címet. Nemcsak azért, mert az egyházatyák révén az imádkozott írás korakeresztény értelmezéséhez, mi több, ALONSO SCHÖKEL szóhasználatával élve appropriációjához igyekszem közelebb merészkedni, hanem mert két olyan zsoltárhoz írt jeromosi homília bemutatására vállalkozom, amelyekben a kezdet, az elsőség szerepet játszik. Nem célom Jeromos írásértelmezése minden részletének maradéktalan vagy kritikai elemzése. Nem fogom Jeromos és az elődök zsoltármagyarázatának megannyi érintkezési pontját felidézni vagy a köztük mutatkozó különbségeket elemezni. Arra törekszem, hogy Jeromos két zsoltármagyarázatát szándékuk, jellegzetességük, előzményt jelentő vagy forrásszövegekhez képest mutatkozó sajátos vonásuk szempontjából bemutassam. Ennek során többek között kezdetekre vonatkozó kérdéseket is körüljárom.

Jeromossal *kezdődik-e* Jeromos zsoltárértelmezése? Krisztológiai és / vagy spirituális értelmezéssel él-e Jeromos itt tárgyalandó homíliáiban? Szolgálhat-e értelmezést *kezdő* útmutatóként a Zsolt 1? Az első zsoltárkönyv (Zsolt 1–41[40]) *kezdet*e (Zsolt 1) hogyan reflektál a *kezdetek* epizódjaira (különösen Ter 3-ra)? Hová vezet a Zsolt 1 útja? Hogyan lesz a második zsoltárkönyv (Zsolt 42[41]–72[71]) és egyúttal az első Korachita gyűjtemény (Zsolt 42[41]–49) *kezdő* zsoltárának (Zsolt 42[41]) néhány verse a keresztény élet *kezdetéről* szóló homília forrásává, egy új látásmód *kezdetéről* szóló igehirdetéssé? Miként válik Jeromos szívében és ajkán a távoli emléktől táplált léleknek ez a fohásza a Szentháromság titkának hirdetőjévé? Ilyen kérdéseknek próbálok utánajárni.

SZÉKELY JÁNOS püspök
(Szombathelyi Egyházmegye)

Káldi György, Szent Jeromos bibliafordításának kiváló magyar tolmácsolója

A Káldi György féle bibliafordítás szöveghűségben, ízes, erőteljes és szép magyarságában mind a mai napig az egyik legjobb magyar nyelvű bibliafordításunk. Az előadás bemutatja a fordítás elkészültének történetét és hátterét, a fordítás máig is tartó utóéletét, valamint egy-két példán keresztül szemlélteti a Biblia eredeti héber vagy görög szövegének, a Jeromos féle latin fordításnak, és a Káldi féle magyar szövegnek a kapcsolatát, egymásra épülését. Végül az előadás szól a bibliafordítás alapelveiről, és ezek megvalósulásáról a Káldi féle szövegben.

SZUROMI SZABOLCS ANZELM
(Pázmány Péter Katolikus Egyetem HTK, JÁK)
Szt. Jeromos ekkleziológiai írásai és egyházfegyelmi hatásuk

A patrisztikus és kánonjogtörténeti kutatások egészen a 20. század közepéig nem fordítottak kellő figyelmet az egyházatyák írásainak egyháztani befolyására a különböző korszakok kánongyűjteményeinek fegyelmi anyaga tekintetében. Holott, a pápai és zsinati rendelkezések korpuszával ellentétben, ezek az írások járultak hozzá a korabeli egyháztani koncepció szilárd rögzítéséhez. A patrisztikus anyag szembejelen a *Decretum Burchardi Wormatiensis* összeállításának időszakától (1004-1022) kap helyet a nyugati kánongyűjteményekben (bár már a 8. századtól találhatunk fontos, ókeresztény írók műveiből idéző fegyelmi gyűjteményeket). A 11-12. századi kánoni kollekciókban Szt. Ágoston (†430) után, a második legtöbb idézetet Szt. Jeromostól (†420) olvashatjuk. A patrisztikus szerzők ekkleziológiai írásainak lényegi hatására Charles Munier professzor figyelt fel, és adta ki összegzését 1957-ben (Mulhouse). Őt követték Roger E. Reynolds professzor (†2014) kutatásai a 70-es évek közepétől, melyek összegzése 1981-ben látott napvilágot (Toronto, Kanada); majd Jean Gaudemet (†2001) [Párizs, 1998] és Peter Landau (†2019) [München, 1999] professzorok részkutatásai és statisztikai vizsgálatai (különös tekintettel a *Decretum Gratiani* [1140 körül] Emil Albert Friedberg [†1910] által kiadott kritikai szövegére). Szt. Jeromos – valamint a további jelentős egyházatyák – munkái egyháztani lényegét megfogalmazó szövegrészleteinek szisztematikus és összehasonlító tartalmi elemzésére, és az egyes kánonjogi gyűjtemények eltérő egyháztani képének karakterét kialakító szerepének feldolgozására csak 2001-től került sor, jelen sorok szerzője által. Az eltelt két évtized következetes kutatásai alapvetően megváltoztatták a patrisztikus szövegrészletek jelentőségéről és befolyásáról alkotott tudományos álláspontot, amellyel az egyes kánoni kollekciók céljának teológiai középpontjába kerültek az említett források. Szt. Jeromos a 8 és 12. századi egyházfegyelmi gyűjteményekben betöltött szerepe és módszere lépésről – lépésre letisztázódott. A számos ismertettett részeredmény, valamint azoknak a legfőbb nemzetközi kutatóközpontok általi elfogadása, mostanra lehetőség ad egy átfogó kritikai kép felvázolására Szt. Jeromos műveinek meghatározó ekkleziológiai befolyásáról.

TARJÁNYI BÉLA
(professzor emeritus PPKE HTK, Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat)
A Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat harminc éve

Az 1989-es változások tették lehetővé hazánkban, hogy maroknyi lelkes hívő, szerzetes és lelkipásztor kezdeményezésére megalakuljon a Szent Jeromos Bibliatársulat. A Társulat

működését 1990-ben országos hatáskörrel működő egyházi egyesület formájában (associatio publica nationalis) engedélyezte a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia elnöke. A polgárjogi bejegyzés még ugyanebben az évben megtörtént. Közgyűlési határozat alapján 2001-től a Társulat neve Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat. A Társulat célja a Szentírás ismeretének, szeretetének, egyéni és közösségi olvasásának, a Biblia életre váltásának az előmozdítása, ezáltal a magyar katolikus hívek vallási életének megújítása és elmélyítése határon innen és túl. Ennek érdekében a Társulat folyamatosan igyekszik gondoskodni hordozható, lehetőség szerint olcsó bibliakiadásokról; erőhöz mérten törekszik magyar nyelvű Szentírással ellátni a határainkon túl élő magyar katolikus híveket; továbbképzések, biblia-apostolképző szemináriumok tartásával szorgalmazza és segíti az egyéni és közösségi szentírásolvasás elterjedését a katolikus közösségek és hívek körében. Az előadásban a Bibliatársulat elmúlt harminc évéről kívánok áttekintést adni.

TAKÁCS LÁSZLÓ
(Pázmány Péter Katolikus Egyetem BTK)
Szent Jeromos: ellenfelek és ellenségek

Szent Jeromost sokan a ókori kereszténység egyik legnehezebb természetű emberének tekintik, aki még egyik legrégebbi ismerőseivel és barátjával, Rufinusszal is összeveszett. Tény, hogy leveleiben és polemikus írásaiban sokakkal keveredett vitába, és támadásai hőfoka alig fogható más ókori író – akár pogány, akár keresztény – heveségéhez. Az előadás főként annak a hét műnek a közös sajátosságaival foglalkozik, amelyeket a szaktudomány polemikus iratokként külön csoportban kezel, illetve bemutatja azt is, kik voltak azok, akiknek személye és tanítása éles támadásra tüzelte Szent Jeromost.

VARGA LAJOS
(Váci Egyházmegye, OKGYK)
Szent Jeromos ikonográfiája egy váci elefántcsont relief alapján

A váci Püspökség birtokában lévő elefántcsont reliefek egyike Szent Jeromost ábrázolja. A műtárgy a 18. századból származó olasz vagy német munka. A domborművön a pihenő alakban látható szent jellegzetes attribútumai jelennek meg. Ezek például az oroslán, könyv, koponya, kereszt és kalap. Szólunk a szent kultuszának kialakulásáról, majd ábrázolásának néhány típusáról. Ezek bemutatása után ismertetjük a váci Szent Jeromos ábrázolás sajátosságait.

